

Luj Šprohar

NORMALNOST SLEPEGA

Na začetku bi rad osvetlil mitologijo pojma slepote oziroma njegove grozljivosti, saj je v tej razsežnosti lažje razumeti anksioznost videčih ljudi do slepote in s tem do slepega, če se po naključju srečajo z njim. To je eden izmed vzrokov, zakaj se ljudje ne znajdejo, če se nenadoma srečajo s slepoto, pa naj gre za njihovo lastno slepoto ali tujo.

Že od nekdaj je bil pojem slepote nekaj zastrašujočega, nekaj mističnega. V zgodovini lahko spremljamo ta pojem kot nekaj najtežjega, zato je sčasoma prešel v mističnost. Mislim, da to delno velja še danes. Tako se nekateri slepote bojijo, drugi pa nanjo gledajo s spoštovanjem. Pri vsem tem je navzoč dejavnik nevednosti. Ljudje vedo, da so slepi lahko glasbeniki, prerokovalci, jasnovidci — Homer je bil na primer prvi slepi poročevalec s fronte. V mističnem smislu pa je bila slepota simbol opomin tistim, ki vidijo, naj pazijo, kakšen odnos bodo imeli do slepega, saj je slep po božji volji, in torej trpi za druge. Hkrati pa je to opozorilo, naj ljudje poskrbijo za slepega, da se tudi njim ne bi dogodilo kaj podobnega.

Lahko rečemo, da so bili slepi ves čas slaba vest človeštva. Poznan nam je primer iz zgodovine, ko so makedonskemu kralju Samuelu po porazu oslepili vojsko, le vsakemu stotemu vojaku so pustili eno oko, da je lahko ostale vodil proti domu. S tem so zmagovalci hoteli doseči psihološki učinek — češ, to se bo pripetilo vsem, ki bodo premagani. Tako je slepota nastopala kot grozljivo svarilo. Tudi v *Kralju Ojdipu* najdemo polno simbolike slepote — v njem nastopa videc Teoresias, ki vidi več kot drugi. Celotni kralj Ojdip ugotovi, da je sam duhovno slep za vse, kar je počel, ko je ubil svojega očeta in se poročil z materjo. Na koncu kaznuje samega sebe tako, da se oslepi.

V uvodu bi rad dodal še nekaj misli o lastnini, ki po mojem mnenju ni le ekonomska, ampak tudi moralna kategorija. Seveda temelji na tem, da se sprejme neko vrhovno načelo pravičnosti, komu kaj pripada. V tem kontekstu navajam hipotetično misel: če je oko kot čutilo le dobrina, lahko rečemo, da je človekova lastnina, del njegovega telesa, ki mu omogoča normalne stike in razmerja z drugimi brez dodatnih jamstev — tak človek je ozaveščen in suveren. Če pa čutilo za vid ne funkcionira več, je človek moralno inferioren pred tistimi, ki to čutilo imajo. Potisnjen je v moralno podrejen položaj in je prisiljen ta manko nadomestiti. A kako? V fizičnem smislu ostala čutila funkcionirajo intenzivneje in prevzamejo nase del funkcije, ki jo je imel vid. Izostri se sluh v kvantitativnem in kvalitativnem pogledu, okrepijo se tip, občutek za orientacijo v prostoru, voh, občutek za toplotne spremembe na koži in dotike.

V moralnem smislu pa je proces bolj zapleten, ker se oslepeli čuti moralno inferiornega. Tega se zaveda, zato pokliče na pomoč razum, da stopi na mesto funkcije očesa. Če torej nisem sposoben sam zgraditi hiše ali nadzirati gradnje, bom naštudiral vso možno literaturo o tem in potem na široko govoril z zidarjem ali arhitektom o tej stvari ter jih nadzoroval po teoretskem načelu. Ali pa bom prebral življenjepise Mozarta, Beethovna, Lizsta ter z glasbeniki polemiziral o glasbi. Na enak način se bom pogovarjal s kmetom o poljedelstvu in živinoreji ali z avtomehanicom o prednostih in slabostih določenega tipa avtomobila.

Pojavi se nekakšen kompleks univerzalnosti, ki daje občutek splošne razgledanosti, a je v bistvu le verbalni pavšalizem, za okolje težko prepoznaven. S tem si slepi zagotovi fiktivno

enakovrednost in položaj, ki ostaja le na področju zdravega razuma, v stiku s stroko in znanstvenimi dognanji pa takoj podleže. Jasno je, da razum ne more nadomestiti vida, saj je oko organ, ki zazna vidne vtise iz okolja, in je torej le pripomoček, ki pomaga razumu soustvariti podobo dogajanja okoli sebe. Tako se namesto objektivne slike ustvari mentalna subjektivna podoba, ob tem pa klišeji, stereotipi in deklarativni sklepi.

Kadar govorimo o vidu kot ekonomski kategoriji, je treba omeniti značilnost številnih slepih, da se nagibajo k velikim materialnim podvigom. Veliko jih je, ki so si za življenjski cilj postavili gradnjo hiše ali nakup luksuznega avtomobila, kar je normalen pojav za vsakega človeka, vendar ima pri slepem še dodatno konotacijo. Nekakšno nadkompensacijo, saj slepemu hiša ali luksuzen avto ne pomenita le udobja ali prestiža kot statusnega simbola, ampak je to tudi prispevek k normalizaciji, saj razbija stereotipe, da je slep človek odrinjen na rob družbe in tako nesposoben vseh tistih dosežkov, ki jih lahko ustvarijo tisti, ki vidijo.

Slepi največkrat niso realni v ocenah svojih sposobnosti in zmožnosti, saj praktično nima nobenega smisla tekmovali, če nimaš pogojev za to. Če pa si kdo kljub vsemu prizadeva ravnati za to, mora računati, da bo za isti rezultat vložil dvojno ali trojno energijo. Nekateri slepi to zmorejo. To je rivalstvo navzven. Znotraj, med slepimi, pa se kaže tako, da si slepi kupujejo drage tehnične aparature, ki jih sicer ne uporabljajo, jih pa imajo zato, ker jih ima večina ostalih in ker pomenijo simbolni statusni položaj. Moje mnenje je, da se z materialnim naprežanjem kompenzira nezmožnost gibanja v fizičnem prostoru, nezmožnost biti voznik avtomobila, pilot ali gozdarski tehnik. Skratka, to so poklici, pri katerih slepi ne more sodelovati kot akter.

Zanimivo je, da slepi nikdar ne omenjajo dveh rekordov, ki bi jim lahko bili v čast. Prvi je ta, da slepi v vseh slojih družbe preberejo največ leposlovnih del, in drugi, da v enakih socialnih razmerah napravijo najmanj samomorov. To sta dve področji, ki bi zahtevali natančnejšo obdelavo in jih omenjam le bežno, kakor tudi podatek, da je slovensko povprečje sedem visokošolskih diplom na tisoč prebivalcev, medtem ko je povprečje pri slepih osem.

Naslednji pomemben vidik slepote je bela palica. Prva misel je ta, da je bela palica institut nesporazuma med ljudmi. Bela palica simbolizira slepega kot slepega in ne kot nerodneža ali pijanca ali koga, ki ima težave z orientacijo. Po eni strani omogoča promet na cesti, se pravi, je prometni znak. Po drugi strani pa je v beli palici zbran ves pojem slepote v eni točki in tako omogoča komunikacijo s slepčevno realnostjo. Ne omogoča pa tistim, ki vidijo, vpogleda v realnost slepega onstran bele palice. Ni dvoma, da bela palica stigmatizira slepega, se pravi, ga na neki način opredeli kot slepega, po drugi strani pa mu omogoča, da se lahko vključi v promet, in zmanjšuje njegove težave v mobilnosti, na ta način pa povečuje njegovo samostojnost in ga s tem dela normalnega. Tako je bela palica stigma in razbijalec stigme obenem.

Eden glavnih problemov v komunikaciji med slepim in drugimi ljudmi je strah pred kulturnim šokom, ki ga lahko doživi normalni, če se nenadoma sreča z drugačnim pojmovanjem sveta, z neko drugačno realnostjo. To je strah, ki prileze vsaj v predzavest normalnega, ko se sreča s stigmatiziranim. V tem smislu je bela palica simbolni posrednik, se pravi, znakov. Na drugi strani pa je čisto konkreten posrednik med dvema realnostma, zaradi tega, ker je bela palica, in zato, ker se jo opazi. Je torej stična točka, ki jo je normalen človek pripravljen tolerirati in ki mu pomaga v orientaciji do realnosti slepega. Kulturni šok, ki je posledica srečanja z drugačno realnostjo, vnese dezorientacijo o tistem, kar je doslej razumel kot realno, samoumevno, in kar postane naenkrat vprašljivo. Tu govorimo o internalizaciji med možnimi realnostmi. V tej zvezi pravi Goffman, da je breme sporazumevanja in modifikacije sporazumevanja vedno na stigmatizirani osebi. Pomeni, da mora stigmatizirani vedno prilagajati svoja pričakovanja, to pa zato, ker njegova realnost ni priznana. Če pa stvari niso take, kakršne se nam zdi, da bi morale biti, kakšne potem sploh so?

Šele v postmodernejši družbi se odpirajo možnosti soobstoja različnih realnosti. Tako se odpirajo komunikacije z marginalnimi skupinami, ki so živele v svojih realnostih na robu družbenega dogajanja. V zvezi z eksternalizacijo Berger in Luckmann pravita, da je bela

palica neke vrste institucija, ki kristalizira in objektivizira neke realnosti, ki so drugačne, bolj notranje in bolj subjektivne. Tako človek prek bele palice vidi, da je realnost slepega natanko drugačna, natanko določeno drugačna. Pri tem odpade dosti nesporazumov in intersubjektivnega raziskovanja.

Prehajam k socialno-psihološkim vidikom odnosa slepega do normalnih. Opažanja bodo subjektivna in so posledica mojih več kot dvajsetletnih izkušenj s slepoto. Nikakor ne trdim, da je vzorec veljaven tudi za druge slepe. Zdi se mi potrebno pokazati stvari take, kot so se v približnem zaporedju dogajale.

Dokončno sem oslepel pri osemnajstih. Dokončno pravim zato, ker sem oslepel že nekajkrat prej, a je slepota trajala le nekaj mesecev, potem pa se mi je stanje počasi popravilo. Že poprej sem bil precej slaboviden, vendar to ni bilo moteče za okolje, saj so bili ljudje tega vajeni. Zanje je bilo to nekaj vsakdanjega, nekaj samoumevnega. Stvari so se začele spreminjati, ko sem prišel v Zavod za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani. Sosedje mi nenadoma niso več zaupali koles, prijatelji me v igrah z žogo niso več puščali na ključna mesta. Nekateri sosedje me niso več puščali na drevo, ampak so mi sami nabirali sadje. Ob skupinskih prehodih čez cesto so me pričeli prijatelji prijematati za roko ali ramo. Ponoči so me opozarjali na različne prometne ovire. Niso me več vabili na ples, kamor smo prej vedno zahajali skupaj. Občutek sem imel, da se ženske nekoliko svobodneje preoblačijo v moji navzočnosti. Vsi so me bolj odkrito opazovali. Ob vseh teh spremembah sem se le nasmihal, čeprav so me prizadele, saj nisem veljal za slepega. V meni se ni nič spremenilo. Sprememba se je izvršila navzven. To je bila sprememba v miselnosti drugih, saj sem se sam do sveta počutil enako kot prej. Vendar sem bil navzven že institucionaliziran. V Zavodu sem opazoval slepe ljudi, črna očala, bele palice, pse vodnike in slepe v konkretnih situacijah. Vendar sem ostajal le opazovalec. Možnost, da bi sam oslepel, je bila v mojih predstavah zgolj teoretska, saj mi je bila misel na lastno slepoto preveč grozna in odmaknjena nekam v prihodnost. Vendar je obstajala tiha groznja, ker sem tisti čas pogosto obiskoval londonske in ljubljanske okulistice.

Zanimivo se mi zdi poudariti misel, da je bilo v vseh teh občutkih morebitne grozljive prihodnosti tudi kanček radovednosti, kakšna je slepota v resnici. Kako se bom srečal in znašel z njo, če se mi to zgodi? Prišlo je obdobje kurje slepote, ko si zvečer nisem več upal na cesto. Takrat sem že praktično preskušal, kaj bo slepota pomenila.

Nekega dne je prišla. V zavodu med sošolci to ni pomenilo nič, ker se je pogosto dogajalo, da je kdo oslepel. Bila je pač novica, ki je trajala nekaj dni. Seveda je bil odnos domačega okolja do mene in moj do njih čisto nekaj drugega. Prve občutke nelagodnosti sem doživel že v bolnici, ko sem imel zavezane oči in so me obiskali prijatelji iz domačega okolja. Pogovarjali smo se, pa jih nisem mogel videti. Prestopal sem se in nisem vedel, kam z rokami. Telesno sem bil napet in obdajala me je temnoba. Vendar je bila tu neka tiha prevara, saj sem imel zavezane oči in sem živel z občutkom, da bo, ko mi bodo obveze sneli, vse po starem, in sem se tako tudi obnašal. Vendar sem vedel, da je to samoprevara, in verjetno so to vedeli tudi moji prijatelji, saj so se do mene obnašali tako, kot da sem dokončno oslepel. Prižigali so mi cigarete, skušali so me pospremiti do sobe ali stranišča, čeprav sem vse te poti dobro poznal. Ko sem jim razlagal svoje načrte, so bili kar tihi. Enako so molčali o stvareh, ki so nas včasih zanimale: avtomobili, dekleta, šport, plesi. Nisem mogel razumeti, zakaj so me izključili iz vsega dogajanja, ki me je še zelo zanimalo. Zato si nisem več želel obiskov. Jezilo me je tudi, da ne vidim več medicinskega osebja, saj sem jih še pred nekaj meseci stalno videval. Tudi oni so mi poskušali pomagati pri vsakem koraku. Tolažili so me, da slepota ni nič posebnega. Po drugi strani pa sem bil užaljen, če je kdo spregledal, da potrebujem pomoč, na primer do poti v park ali do trafike. Ko sem prišel s klinike domov, sem vsak dan bolj spoznaval, da se me prijatelji iz domačega okolja izogibajo. To spoznanje je bilo zame bolj boleče kot spoznanje, da se počasi, a zanesljivo selim v svet slepih. Prihajal sem v moralne škripce. Svet, ki sem ga priznaval in prepoznaval za svojega, se mi je odmikal. Nekaj prijateljev je šlo na služenje vojaškega roka, tisti pa, ki so ostali, so me le bežno pozdravili, če se mi niso mogli izogniti.

V svet slepih, kamor sem v resnici sodil, nisem mogel stopiti, ker mi je bil tuj, saj je bil preveč dokončen in preveč drugačen od tistega, ki sem ga želel. Ni sodil v moje predstave. Čeprav sem se prej miselno in praktično pripravljaval na slepoto, sem bil v trenutku, ko je prišla, dezorientiran. Najprej v fizičnem smislu, saj se je polje mojega gibanja zožilo na domače stanovanje in internat v Škofji Loki, kamor sem šel na poklicno usposabljanje za telefonista. To, da so bile vse poti, ki sem jih poznal in vsa ta leta obvladoval, zaprte in sem čez noč ostal priklenjen na omejen prostor, ki se z mojo oslepitvijo ni spremenil objektivno, ampak le subjektivno, je bil šok, ki ga nisem v celoti premagal niti do danes. Sedaj lahko sam pridem na katerikoli konec sveta, vendar se moram za to potruditi, prej pa je bil to del vsakdanjega obreda, kot opravek na stranišču, spanje ali klepet. Moja največja sreča je bila v tistem trenutku ta, da sem ostal z istimi sošolci kot prej, ko sem še videl. Pri njih nisem nikoli občutil, da sem drugačen, kaj slabši. Moji starši niso vedeli, kaj bi z mano. Njihova običajna indiferenca do mene, ki me je prej motila, je sedaj postala dobra okoliščina, saj so me pustili pri miru. Tako sem lahko veliko časa posvetil samoopazovanju in samoraziskovanju.

Edina prava komunikacija s svetom, ki mi je ostala in me ni diskvalificirala in segregirala, je bil telefon. Za njim sem lahko ostajal tajen, suveren, normalen. Lahko sem se pogovarjal o različnih problemih in celo svetoval. Po telefonu je bil mogoč tudi kontakt z nasprotnim spolom brez dodatnih pojasnjevanj. Zadrega je nastala takrat, ko je dekle želelo priti z menoj v fizičen stik. Na začetku svoje slepote sem vse tovrstne poskuse z različnimi izgovori zavračal. Verjetno sem zapravil veliko priložnosti. A le tako sem lahko ostajal skrit v svojem varnem zavetju normalnosti. Na videz sem ostajal hladen, stvaren, racionalen. Zato so mi dekleta očitala, da sem nepristopen in nečustven. Dobro sem vedel, kaj hočem in česa ne maram. Včasih sem jim po telefonu igral na kitaro ali klavir in ustvarjal nekakšen lik skrivnostneža in šarmerja. Stvari so se praktično zaostriale, če sem se za punco ogrel in si zaželel osebnega stika. V takih primerih sem moral načeti svojo avreolo in popustiti. Izgovarjal sem se, da me ponoči muči slepota in da se mi podnevi blešči.

Nekajkrat sem na zmenek povabil svojo mamo, da sem imel zagotovljeno spremstvo. V enem kotu lokala je sedela ona, v drugem pa jaz z dekletom. To je bilo prav čudno, zato sem drugič poskusil tako, da smo sedeli vsi skupaj za isto mizo. Vendar je bilo to še bolj smešno. Zato sem se naučil poti do nekega lokala. Na zmenke sem prihajal sam, kljub temu pa mi je še vedno ostajalo dovolj problemov, s katerimi sem se moral ukvarjati. Po nekajurnem sedenju ob pivu se je npr. pojavila potreba po stranišču. V lokalu, ki sem ga poznal, sem naštudiral pot od mize do stranišča. Večje težave sem imel takrat, kadar je bil lokal zame nov in nepoznan. Problemu sem se izogibal tako, da sem pil kavo. To je bila rešitev v sili, saj kave nisem maral. Če sem hotel piti pivo, sem se moral spustiti iz navideznega mačizma v realno stanje, k svojim realnim potrebam. Tako sem kar naravnost prosil spremljevalko, da me pospremi do stranišča. Zdelo se mi je, da sem pri tem izgubil nekaj »rating točk«.

Tak občutek me v manjši meri preganja še danes, ko pridem v stik z ljudmi, ki so podobni tistim, s katerimi sem se družil pred dvajsetimi leti. Pri kvalitetnih zdravih ljudeh tega problema ni. Težko bi razložil, kaj je pri ljudeh zdravo in kvalitetno. Občutek imam, da so ljudje tiste čase gledali name zlasti z željo, da bi mi pomagali, tako duhovno kot fizično. Fizično pomoč sem sprejemal, če ni prihajala naravnost. Če mi je kdo rekel, da me kam pelje, sem spremstvo striktno odklanjal, razen v primerih, ko zares nisem imel nobene druge možnosti, pot pa je bila nujna (zdravnik, banka, šola itn.). Če pa so mi rekli, da bomo šli kam skupaj, ker imamo isto pot, sem ponudbo z veseljem sprejel.

Treba bi bilo spregovoriti o mojem odnosu do normalnih ljudi, se pravi, do tistih, ki vidijo. Temeljna filozofska dilema, do katere sem se prikopal šele zadnji čas, je ta, da lahko drugim odprem oči za tisoč stvari, sam pa še vedno ostajam slep. Če nekoliko cinično parafraziram samega sebe, lahko rečem tudi takole: »Sam lahko zaplodim tisoč parov novih oči, medtem ko sebi ne morem pomagati, razen prek svojih otrok. To pa se mi pogosto dogaja, saj so mi otroci v veliko pomoč.«

Moj odnos do tistih, ki vidijo, je normalen, ni pa enakovreden. Normalen pravim zato, ker

se z menoj šalijo, prepirajo, ljubijo, tožijo. Ni pa normalen takrat, kadar iz svoje stiske, ko se srečajo z menoj, poskušajo zmanjšati ali spregledati moje sposobnosti. Včasih me poskušajo razosebiti. Poskušajo mi vsiliti vlogo slepca, invalida, nesposobnega, stigmatiziranega. Mislim, da obstaja neka načelna diskvalifikacija med normalnimi in stigmatiziranimi ljudmi. To se mi ne zdi čudno, saj tudi sam zaničujem slepe, zakaj ne bi torej tisti, ki vidijo, zaničevali in pomilovali mene, pa čeprav ne iz osebnih razlogov. Gre bolj za nepoznavanje stvari.

V okolju, kjer živim sedaj, je večini ljudi razumljivo, da sem invalidsko upokojen. Nič čudnega, saj slepim tudi strokovnjaki — zdravstveni, socialni in pedagoški delavci — ponujajo upokojitev po načelu, ki ga je več desetletij prakticirala SFRJ: slepe upokojiti, da bi imeli mir pred njimi. Res je to veljalo bolj za južnejši del države, a vsi so to sprejemali kot nekaj samoumevnega, tako slepi kot normalni. Tudi mene je socialistični sistem v tem smislu kastriral, saj mi je omogočil šolanje, zdravljenje, dal mi je stanovanje, dal mi je možnost, da se na več načinov uveljavim kot glasbenik, pisatelj in novinar. Vendar kaj več od tega ne morem, ker ne morem opravljati poklica, ki bi ga želel. Tak poklic bi bil ustvarjalen in tudi ustrezno finančno vrednoten.

Tu moram nujno pripomniti, da zgornje besede zame ne veljajo več tako zanesljivo, ker sem v teh dvajsetih letih našel dosti ustreznih poklicev in se v nekaterih tudi uveljavil. Nova demokracija pa me posvečuje. To pomeni, da okoli mene slepega postavlja nekakšno avreolo trpečega za druge, medtem ko zame dejansko in vsebinsko ne stori nič, ker je religija po svoji naravi pasivna in obljublja boljše življenje šele po smrti. Sedaj je, kar je, več se ne da storiti. Tako mi niti eden niti drug odnos nista prijetna. Gre za popolno zgrešeno sliko o tem, kaj je slep človek in kako funkcionira.

Slepi so pri opravljanju kreativnega poklica največkrat tehnično in administrativno omejeni. Drugi v istih poklicih imajo tajnice in šoferje. Težko si predstavljamo, da bi bil direktor opere slep, in vendar je mogoče. Še težje si predstavljamo slepega predsednika države. Kakšna neznanska moč bi bila potrebna, da bi premagali predsodke in spremenili način razmišljanja o invalidu v funkciji predstavnika

oblasti! Ljudje lahko sprejmejo, da slepi pišejo knjige, študirajo na fakultetah, so poročeni in imajo otroke. Nekoč je bilo tudi to nesprejemljivo. Zanimivo je, da ljudi najbolj skrbi, kako se bo slep človek podpisal, kako bo prišel po stopnicah iz nadstropja v nadstropje in kako bo prišel iz avta. Tudi to so majhna, a pomembna nepoznavanja praktične realnosti slepega.

O vodenju bi rad omenil, da so ženske bolj elegantne, moški pa dajejo več občutka varnosti, čeprav je v praksi razmerje enako. Mogoče zato, ker moški hitreje reagirajo in enostavneje rešujejo probleme v prometu ali gibanje v fizičnem prostoru. Če pravim, da so ženske bolj elegantne vodičke, mislim s tem, da imajo več estetike v gibanju in se bolj prilagajajo mojemu moškemu stilu. Na pogreb ali svečanost ne morem priti z moškim, ker dva moška še vedno dajeta dosti asociacij na homoseksualnost. Morda pa je tu tudi zadrega slepega, da si ne bi o njem mislili, da ne more dobiti partnerke. Če želim na sprehod, grem raje z žensko, ker se giblje počasneje in mirneje. Če pa imam v mestu več opravkov, imam raje spremljevalca, ker mu lažje dopovem, kaj želim. Moški se po mojih izkušnjah zlepa ne utruji in svoje probleme na hitro uredi za šankom, medtem ko hoče ženska sestiti. Kadar hočem na obisk k zdravniku, je nujno potrebna ženska, kajti medicinsko osebje prične komplicirati, če pridem v ambulanto z moškim, in razlagati spremljevalcu, kaj je treba storiti in kje se dobi določena zdravila. Če pa je z mano ženska, je samoumevno, da bo ona za vse to poskrbela, in tako je medicinsko osebje mirno.

Mimogrede moram omeniti odnos bančnih delavcev. Če imam spremljevalca, nanj preložijo breme pisanja različnih formularjev, če pa sem sam, mi to storijo kar oni. Največkrat me le vprašajo, ali se znam podpisati. Ko prikimam in to storim, je vse v redu. Največkrat si me zapomnijo in naslednjič nimam težav. Podobno je z vso ostalo birokracijo. Zdi se mi, da imajo ženske pri vodenju slepih preveč lastnih problemov. Opazujejo, ali jih kdo opazuje. Bojijo se, kako in kam jih bom prijel. Dodajam, da je to le moja hipoteza.

Medtem ko se stari ljudje slepih praviloma izogibajo, se jih otroci bojijo ali celo sramujejo, nekateri pa se jih izogibajo. Pri vodenju ne smem zanemariti vremena. Če pada dež ali

brije oster veter, se me ljudje izogibajo ali me spregledajo. Kadar sije sonce, je povsem drugače. Ljudje se kar sami ponujajo za spremstvo. So dnevi, ko me ogovarjajo in mi ponujajo pomoč le ženske. So pa dnevi, ko so to izključno moški. Tega pojava si ne znam pojasniti, čeprav je tako intenziven, da ga opazim. Ena novejših izkušenj je ta, da me intenzivneje ogovarjajo ženske, če grem v mesto z otrokom. Prav mogoče, da se želja po stiku z menoj lažje manifestira, ker je otrok posrednik med nami, ali pa je vmes kaj čisto specifičnega.

Obstaja še dilema, sprejeti ali ne sprejeti pomoč. Kadar kraja ne poznam ali moram čez zelo prometno cesto, kjer je dosti vrveža, pomoč sprejemem. Če pa pot poznam, je stvar igre, ali bom pomoč sprejel ali ne. Če se mi mudi ali pa sem nerazpoložen, jo zavrnem. Vendar moram paziti, kako to storim, ker nekaj bremena kolektivne odgovornosti še občutim. Če bi zavrnil pomoč na oster ali netakten način, bi lahko škodoval drugim slepim, ki pogosteje kot jaz potrebujejo pomoč. Včasih mi je neprijetno, če me kdo pelje nekaj metrov čez cesto in me pri tem sprašuje o podrobnostih iz mojega življenja ali v zvezi z očmi. Zanima jih vse, od vzrokov za slepoto do tega, kako slepi opravljajo zakonske dolžnosti. Naveličal sem se takih vprašanj, ker nanje odgovarjam že dvajset let, drugič pa zato, ker mislim, da je

to prevelika cena za nekaj korakov spremstva.

Vprašanje, ki me zadnje čase vznemirja, je, zakaj vzame normalen človek v zakon invalida. Nanj mi ne more odgovoriti niti lastna žena. Spraševal sem žene drugih vrst invalidov, pa je bil odgovor vedno isti. Ne vedo. Najbrž so razlogi večplastni. Veliko je stvari, ki jih slepi ne obvlada, vožnja z avtom, na primer. To prevzame partner in lahko s tem dobi nekakšno prednost pred invalidnim človekom, nekakšno superiornost. Mogoče so to ljudje s prikrito avtoritativno naravo. Mogoče je tudi, da ženska s slepim partnerjem zbuja več pozornosti, tako kot jo z atraktivnim nevsakdanjim psom.

Splošna misel za konec je ta, da je slep človek v bistvu enak tistim, ki vidijo, le svoje želje mora realizirati na drugačen, sebi lasten način. Gre le za to, da je slepec tehnično oviran v fizičnem prostoru in obremenjen s samo-umevnostjo v kulturnem. Mnenja sem, da so za stanje, kakršno je, največ krivi slepi sami zaradi svoje pasivnosti in pojava *self-defeating*, čeprav jim ga večinoma vcepijo že v specialnih ustanovah. Za to, kar trdim, sem najboljši dokaz sam, kot izjema, ki potrjuje pravilo, vendar razbija mnenje, da to ali ono ni mogoče. Mogoče to zveni neosebno in grobo, vendar vztrajam, da mi doslej še nihče ni poklonil ničesar zato, ker sem slep. Vse sem moral doseči sam, šele potem se je odprlo tudi drugje.